

Чортенко А.М.

Коледж Сумського НАУ, Україна

Значення студентства у перші роки діяльності Української народної партії

Ідейно-організаційні витоки українського націоналізму можна відшукати у громадах кінця ХІХ ст., проте першою політичною організацією, яка виписала націоналістичні гасла, була Українська народна партія (УНП). Окремі фрагменти діяльності студентів у ній так чи інакше розкриті у різних наукових і публіцистичних працях. Але дослідження цілісного впливу студіюючої молоді на партію ускладнюється відсутністю необхідної джерельної основи. Жоден із діячів УНП не залишив змістовних спогадів; надто бідні на фактичний матеріал партійні видання; її обережна діяльність майже не відображена у жандармських документах.

Точної дати заснування УНП досі не встановлено. Відсутність фіксованої дати може пояснюватися те, що утворення партії не було одномоментним актом і розтягнулося на певний час. На думку ж більшості авторів УНП виникло у проміжку часу з кінця 1901 р. по весну 1902 р.

Залишається відкритою у наукових колах дискусія навколо значення «рупівців» в цілому та «рупівського» студентства, зокрема, в утворенні УНП. Існує кілька версій з цього приводу. Досить довгий час домінувала точка зору, що перша у Наддніпрянщині партія національних радикалів виникла на базі РУП. Їй протистоїть інша – УНП виникла на власній ідейній та кадровій основі. Треті стверджують, що вихідці з РУП приєднались, але вже до сформованої УНП. Тим не менше, жодна з них не має відповідної доказової бази.

З іншого боку провідні фахівці з партійної проблематики початку ХХІ ст. переконані, що в умовах відсутності чіткого вододілу між цими двома партіями, їх повної конспірації та відсутності масиву документально зафіксованих фактів, ці дві партії мали значний взаємний вплив [1,2,3].

Головним осередком діяльності УНП був Харків, де перебували її найбільш активні діячі. Крім М.Міхновського та іще ряду представників національної інтелігенції до керівництва партії входили студенти Г. та В. Шевченки, О.Степаненко, відзначався активністю студент М.Біленький. Останній разом з Міхновським створили на базі однієї з харківських їдалень своєрідний клуб прихильників національного відродження, так звану «українську їдальню». В документах харківського губернського жандармського управління наводяться прізвища кільканадцяти студентів – постійних відвідувачів їдальні, активних розповсюджувачів літератури [6].

Щодо згадуваних вище братів Шевченків, то відома їх приналежність до РУП (активна участь у Харківській студентській громаді, яка перебувала під її впливом, один з братів, Григорій, займався транспортуванням «рупівської» літератури), а з іншого боку вини були лідерами «народної» філії (гурток), що була провідником ідей і впливу УНП серед студентства.

Від імені партії її члени вели роботу серед робітників, селянства і, особливо, серед студентства. Останнім взагалі приділялася велика увага, що давало певні результати. Як приклад, можемо привести вплив М.Міхновського серед Харківської студентської громади. Коллард у своїх спогадах зазначає: «Міхновський... дуже цікавився молоддю... Його вплив на українське громадянство в Харкові, а особливо на студентство, був колосальний. Саме Міхновський в значній мірі спричинився до цілковитого відізвання нашої харківської молоді від політичного українофільства та етнографізму й показав нам певний шлях через радикальний демократизм до революційного українського націоналізму» [4; с.51]. З іншого боку, Колларду заперечує Б.Мартос та говорить: «цей вплив обмежувався хіба лише не багатьма особами і вузьким колом думок» [7; с.20]. І хоча студентські громади в цілому відкинули ідеологію УНП, для багатьох харківських громадянців слово Міхновського важило багато. Не випадково саме до нього звернувся за допомогою студент-технолог О.Коваленко під час конфлікту в «Харківській

вільній громаді» РУП узимку 1902-1903 рр., а складені ними листівки підтримала значна кількість студентів.

З іншого боку лідер УНП беручи за приклад виступи студентів початку ХХ ст. в австрійському Інсбруку, чеському Градці, українських студентів у Галичині, визначає їм місце в авангарді національного руху. Саме завдяки їм на захист власних прав піднялися місцеві робітники, інтелігенція, селянство. Студентство Наддніпрянщини повинно підняти питання про українізацію освіти, а на основі цього кристалізується розуміння про існування спільних інтересів перш за все пролетаріату й інтелігенції, що повинні, за переконання Міхновського, “...стати до боротьби вкупі зі студентством...” [10, с.184-201].

Щодо практичної діяльності студіюючої молоді, то вона була локальною, млявою і малоефективною. Важко назвати хоча б один напрям партійної роботи, який би повністю досяг мети чи викликав позитивний громадський резонанс. Серед мізерної кількості джерел з історії УНП зустрічаються дані про організації «Оборона України». За спогадами М.Шаповала (на той момент кадет Чугуївського військового училища, а згодом студент історико-філологічного факультету Харківського університету) у її організації приймали участь три особи: він, О.Шевченко та С.Макаренко. Велику ймовірність причетності Шаповала до спроби підірвати 31 жовтня 1903 р. пам'ятник О.Пушкіну у Харкові допускає запорізька дослідниця Т.Геращенко) [5]. Підтверджує дане припущення Б.Мартос, який прямо вказує на причетність Шевченків (має на увазі обох братів) до підриву пам'ятника [1, с.96].

Серед інших заходів зустрічається інформація про участь студентів у нараді по питанню організації всеукраїнської акції протесту в січні 1904 р. проти початку російсько-японської війни (згадуються О.Степаненко, М.Біленький) [3; с.121].

Не відзначились студенти і у літературно-видавничій діяльності (саме цю сферу діяльності партії науковці називають найбільш плідною). До 1905 р. поліція виявила лише один раз літературу партії, але у згадуваного вище

студента-ветеринара О. Степаненка (брошура «Робітницька справа або що треба знати і пам'яти кожному робітникові») [1; с.93].

У цілому ж діяльність студентства, як і всіх членів малочисельної та надмірно законспірованої УНП, була малопродуктивною і малопомітною. Частково відповідальність за це можливо, на наш погляд, покласти на особисті риси характеру монопольного лідера партії М.Міхновського: гарячий, грубий характер, зверхність у спілкуванні навіть з однодумцями в українському русі. Про це згадують його сучасники Г.Берло, Є.Чикаленко, М.Грушевський [9]. Але беззаперечним значення студіюючої молоді було в тому, що вона стала учасником розширення спектру національного руху посівши крайньо правий фланг українського партійного спектру відстоюючи курс на незалежність України.

Література:

1. Наумов С. Український політичний рух на Лівобережжі (90-ті рр. XIX ст. – лютий 1917 р.)-Х., 2006.
2. Павко А. Політичні партії, організації в Україні: наприкінці XIX – на початку XX століття.-К.,1999.
3. Турченко Ф. Микола Міхновський: Життя і Слово.-К., 2006.
4. Коллард Ю. Спогади юнацьких днів: 1897-1906 рр.-Торонто,1972.
5. Геращенко Т. Організація «Оборона України» в 1904-1907 рр. // Наукові праці історичного факультету. ЗДУ.- Вип.ІІ.- Дніпропетровськ, 1997.
6. ЦДІАК.-Ф.304.-Оп.2.-Спр.11.-Арк.11, 29.
7. Мартос Б. Визвольний здвиг України.- Нью-Йорк–Сидней–Торонто, 1989.
8. Феденко П. Український рух у XX столітті.- Лондон, 1959.
9. Див.: Берло Г. Мої знайомства з деякими українськими діячами // Україна.- 1929.-Кн.3-4.- С.96; Чикаленко Є. Щоденники (1918-1919) // Слово і час.-1993.-№11.- С.; 72; Грушевський М. Спомини // Київ.-1989.-№9.-С. 109
10. Міхновський Микола Самостійна Україна; Справа української інтелігенції.- К., 2007.